

Nr 41.

Av herrar **Johansson, Johan Bernhard, och Trygger, om anstånd med igångsättandet av sågverksdrift vid Sandvik å Seskarö m. m.**

Vid 1929 års riksdag framställdes vissa yrkanden i anledning av rådande arbetslöshet å Seskarö i Norrbottens län. Sedan riksdagen i anledning därav uttalat, att ett upptagande genom domänverkets försorg av sågverksdrift därstädes vore förtjänt av ett ingående övertägande, uppdrog Kungl. Maj:t åt länsstyrelsen att under medverkan av sakkunniga personer verkställa utredning av frågan om lämpliga åtgärder för att bereda industriarbetarna å Seskarö arbetstillfällen därstädes eller å annan ort ävensom i sist avsedda fall för att underlätta deras överflyttning till ny arbetsplats.

I ett den 16 december 1929 avgivet betänkande framlade länsstyrelsen och de sakkunniga förslag till statsåtgärder, som i nämnda hänseenden ansågos påkallade. I främsta rummet hade därvid beaktats möjligheterna för en fortsatt sågverksdrift på ön, men resultatet blev, att förutsättningar där saknades för uppkomsten av en rationell träförädlingsindustri efter moderna linjer, och även utsikterna till att en fristående sågverksrörelse i mindre skala skulle bli lönsam ansågos numera väsentligt mindre än tidigare. Då enligt länsstyrelsens och de sakkunnigas uppfattning för största delen av befolkningen icke finnes möjlighet att utan industri kunna försörja sig på ön, blev således konsekvensen, att praktiskt taget hela den nuvarande sågverksarbetarestammen eller i varje fall den fullt arbetsföra delen därav, vilken uppskattats till 250 man med 650 familjemedlemmar eller inalles cirka 900 personer, måste utflytta och söka sin utkomst på annat håll.

Med tanke på att ett något större antal av de arbetslösa på en gång skulle kunna beredas stadigvarande sysselsättning på annan ort, hade länsstyrelsen och de sakkunniga inlett underhandlingar med det år 1928 under statens medverkan bildade Kalix träindustriaktiebolag i syfte att uttröna möjligheterna av att vid bolagets anläggningar å Karlsborg placera ett antal Seskaröarbetare. Sågverket där skulle lämpligen kunna utvidgas genom insättande av ett nytt rampar, varigenom tillverkningskapaciteten skulle ökas från 8,000 till 12,000 standards. Och sulfatfabriken, vilken var uppförd för 18,000 ton sulfatcellulosa, borde lämpligen kunna utbyggas till en kapacitet av 22,000 ton. Genom dessa utvidgningar skulle den fast anställda arbetsstyrkan kunna utökas med 60 till 70 man. Kostna-

derna för en sådan utvidgning beräknades till inalles 666,000 kronor. Utan att ställa sig direkt avvisande till denna tanke, hade bolagets styrelse likväl betonat svårigheterna för det nystartade företaget att inlåta sig på kapitalslukande utvidgningar. Bolaget ägde bland annat ingen möjlighet att själv uppbringa det för utvidgningen erforderliga anläggnings- och förlagskapitalet. På detta och andra skäl nödgades länsstyrelsen och de sakkunnga uppgiva tanken på att framlägga något förslag i detta syfte.

I proposition till 1930 års riksdag, nr 255, föreslogos åtgärder för avveckling av arbetslösheten å Seskarö, och däri uttalades att, ehuru av anförda skäl det icke låte sig göra att åstadkomma de påtänkta utvidgningarna vid Karlsborg, det dock icke vore uteslutet att en sådan förr eller senare komme till, varigenom då också skulle vinnas möjlighet att bereda sysselsättning åt Seskaröarbetare. Kungl. Maj:ts avvecklingsförslag innebar beredandet av möjlighet för industriarbetarna att utflytta från ön, inlösen av egna hem m. m. Riksdagen åter beslöt med mycket svag röstövertikt i båda kamrarna att för domänverkets räkning inköpa Sandviks sågverk å Seskarö med tillhörande mark, byggnader och inventarier ävensom att vidtaga nödiga kompletteringsarbeten för en årstillverkning av 9,000 standards. Och hos Kungl. Maj:st anmäldes att till bestridande av utgifterna härför skulle få användas sammanlagt högst 300,000 kronor av arbetslöshetsanslaget för nästa budgetår.

Rörande de åtgärder, som vidtagits beträffande återupptagande av sågverksdriften vid Sandviks såg å Seskarö, ha vi inhämtat, att domänstyrelsen enligt erhållet bemyndigande inköpt det där befintliga sågverket med tillhörande mark, byggnader och inventarier för 100,000 kronor samt att statskontoret anbefallts utanordna detta belopp jämte ytterligare 7,000 kronor för inköp av en ångmaskin och 5,000 kronor för vissa omkostnader i förening med köpet, således tillhoppa 112,000 kronor.

Av domänstyrelsen framlades till en början angående driften två olika förslag, det ena enligt länsstyrelsens uppdrag på sin tid uppgjort, slutande på en kostnad av 103,500 kronor. Vid uppgörandet av detta förslag hade man emellertid, enligt vad domänstyrelsen uppgav, förbisetts åtskilliga närmare angivna omständigheter, och på grund härav hade styrelsen efter grundliga undersökningar kommit till det resultatet, att kostnaderna för iordningsställandet av verket på sätt ursprungligen ifrågasatts komme att, utöver inköpspriset för verket och kostnaderna i förening med inköpet, 105,000 kronor, uppgå till ytterligare 303,000 kronor, därav för iordningsställandet av brädgården m. m. 239,500 kronor, således i allt 408,000 kronor. Men icke ens detta förslag, betecknat alternativ I, fann domänstyrelsen tillfredsställande. Då styrelsen förutsatt, att sågverksdriften på Seskarö ej komme att under de närmaste åren nedläggas, hade styrelsen ansett ofrånkomligt att redan

från början vidtaga sådana efter förhållandena lämpade anordningar, att bästa möjliga resultat för driften i sin helhet kunde erhållas. I överensstämmelse härmed föreslog styrelsen ytterligare vissa angivna till- och ombyggnader samt utrustningar, alternativ II, till belopp av sammanlagt 257,000 kronor, så att totalkostnaden för inköpet samt ombyggnad och nyanskaffningar skulle belöpa sig till 665,000 kronor.

Anmodad att omarbeta förslaget inom ramen för anslagna 300,000 kronor, ingav domänstyrelsen därefter ett nytt förslag, alternativ III, sluttande å en kostnadssumma av 300,000 kronor, men vid avlämnandet av detta förslag, som endast inrymde det mest oundgängliga av utrustning, framhöll styrelsen, att det ur driftssynpunkt finge beräknas lämna ett sämre resultat än det i styrelsens tidigare utredning omnämnda alternativet I, vilket senare av styrelsen beräknats lämna ett med cirka 100,000 kronor sämre årsresultat än det av styrelsen förordade alternativet II.

Sedan Kungl. Maj:t anvisat medel att användas i huvudsaklig överensstämmelse med alternativ III och domänstyrelsen framlagt vissa riktlinjer för sågverksrörelsens bedrivande, därvid den årliga sågningen beräknats till 9,000 standards med en driftskostnad av omkring 1,700,000 kronor för år, har Kungl. Maj:t medgivit, att rörelsen vid Sandviks sågverk må av domänstyrelsen bedrivas enligt dessa riktlinjer.

Domänstyrelsen har härefter från och med den 1 januari 1931 tillsatt en förvaltare vid sågverket och igångsatt timmeravverkning för sågning av anbefalld myckenhet av 2,000,000 kubikfot sågtimmer.

Innan vi utveckla syftet med förevarande motion, vilja vi i korthet beröra statens medverkan till återställandet av träförädlingsindustrien å Karlsborg i Neder-Kalix socken. Hösten 1926 nedlades driften vid detta sågverk, och därmed följde arbetslöshet för icke blott sågverksarbetarna utan även ett stort antal småbrukare och torpare, som under längre eller kortare tider arbetat vid industrien, allt åstadkommande en ytterst bekymmersam ställning för kommunens och dess medlemmars ekonomi. Efter framställning av kommunen om statsmakternas medverkan till återupprättandet av den nedlagda industrien framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1927 års riksdag, nr 252, förslag om riksdagens medgivande att i enlighet med uppgjord plan lämna bistånd härtill. Detta förslag bifölls av riksdagen, som i riksstaten för budgetåret 1927/1928 bland utgifter för kapitalökning för ändamålet anvisade ett reservationsanslag å 2,000,000 kronor, därav att täckas av andra statsinkomster än lånemedel 500,000 kronor och att täckas av lånemedel 1,500,000 kronor. I planen ingick att staten eventuellt skulle nödgas medverka till finansieringen genom aktieteckning med högst 500,000 kronor i ett nybildat bolag med aktiekapital av 3,000,000 kronor.

Det visade sig emellertid redan påföljande år att kreditbehovet för det nya aktiebolag, som skulle bildas för den industriella verksamhetens bedrivande, måste delvis tillgodoses på annat sätt än som antogs

1927 samt att även i övrigt viss jämkning erfordrades i då avsedda villkor. Svårigheter hade nämligen mött att anskaffa det kapital, som utöver aktiekapitalet erfordrades för den nya verksamheten. Förnyad utredning och granskning hade givit till resultat, att för anläggningarna erfordrades ett belopp av 4,700,000 kronor och såsom förlagskapital i runt tal 4,250,000 kronor.

I proposition till 1928 års riksdag, nr 38, gjorde Kungl. Maj:t ny framställning till riksdagen om i viss mån ändrade grunder för lämnandet av statens bistånd. Härvid upplystes, att ett aktiekapital på 3,000,000 kronor komme att för det under bildning varande bolaget tillskjutas på det sättet, att konkursförvaltningen i det förutvarande bolaget erbjudit sig att i likvid för överlåtten fast och lös egendom teckna aktier för 850,000 kronor; att något över 1,500,000 kronor tecknats av medlemmar i en inom kommunen bildad förening u. p. a., vilken till motsvarande belopp skulle erhålla lån ur det av riksdagen beviljade anslaget; att icke fullt 500,000 kronor skulle tecknas av staten och återstående 150,000 kronor av enskilda. Vidare uppgavs, att ett förlagskapital upp till 4,500,000 kronor blivit säkrat; att det blivande bolaget ur industrilånefonden beviljats ett lån å 500,000 kronor samt att postsparbanken tillförsäkrat bolaget ett lån likaledes å 500,000 kronor för en tid av 15 år, vilket lån skulle vara amorteringsfritt i 10 år och därefter amorteras med $\frac{1}{6}$ varje år. På sådant sätt skulle företaget kunna förfoga över ett kapital av 8,500,000 kronor, inberäknat aktiekapitalet. Men ändock skulle återstå att fylla ett kapitalbehov av omkring 500,000 kronor (8,950,000 — 8,500,000). Detta behov hade ansetts kunna täckas på det sättet, att domänstyrelsen medgäve kredit för betalningen för rotvärdet av levererat virke under ett år längre tid än som avsetts i tidigare uppgjorda kontraktsförslag, så att med sådan kredit domänstyrelsen skulle komma att på en gång hava fordran för rotvärdet av två års virkesleveranser. Såsom säkerhet skulle domänstyrelsen erhålla inteckningar i bolagets fastigheter till förmånsrätten liggande näst efter 3,250,000 kronor — i inteckningar liggande mellan 500,000 kronor och 1,500,000 kronor skulle industrilånefonden och postsparbanken hava sin säkerhet. Med hänsyn till den dåmera inträdda konjunkturförsämringen för träförädlingsindustrien och till den omfattande kredit, som skulle lämnas företaget av domänstyrelsen, hade denna icke för sin del kunnat anse den avsedda uppgörelsen såsom fullt affärsmässig. Närmast av sådan orsak hade Kungl. Maj:t ansett sig böra inhämta riksdagens medgivande till de jämkningar i villkoren, för vilka sålunda redogjorts. För att icke äventyra den tidigare uppgjorda planens genomförande lämnade riksdagen sitt samtycke till propositionen men förutsatte tillika att, därest förluster skulle genom ett beslut i överensstämmelse med propositionen uppkomma för domänverket eller postsparbanken, sådana förluster skulle av staten täckas genom skattemedel.

I kraft av det bistånd, statsmakterna sålunda lämnat det nya företaget, Kalix träindustriaktiebolag, och med stöd av ett av domänverket med bolaget upprättat kontrakt om virkesleverans under 15 år, har bolaget börjat sin verksamhet.

Huru denna avlupit framgår av 1931 års statsverksproposition. På grund av den kraftiga konjunkturförsämring, som ytterligare inträtt på trävaru- och pappersmassemarknaden, jämte därmed följande starka prisfall, hava svårigheter uppstått för bolaget med dess svaga kapitaltillgångar att uppehålla driften. En betydlig ökning av bolagets rörelsekapital är därför nödvändig, och då det behövliga kapitaltillskottet, 2 miljoner kronor, icke kan åstadkommas på annat sätt än genom statens bistånd, har Kungl. Maj:t ej funnit annan utväg än att i riksstaten under rubriken »Utgifter för kapitalökning» uppföra ett reservationsanslag, beräknat till 2,000,000 kronor, för teckning av aktier i Kalix träindustriaktiebolag.

En sammanställning av de belopp, staten under förutsättning av bifall till den proposition i ämnet, som lärer komma att avlåtas, insatt och kommer att insätta för uppehållande av Kalix träindustriaktiebolags drift, framgår av följande:

på grund av 1927 års beslut	kronor	2,000,000
industrilånefonden	»	500,000
postsparbanken	»	500,000
domänverket, ett års kredit, beräknad till	»	500,000
ny aktieteckning	»	2,000,000
	<u>Summa kronor</u>	<u>5,500,000.</u>

I detta sammanhang må ej lämnas oanmärkt, att domänverket i skrivelse till Kungl. Maj:t — med erinran att bolaget i skrivelse till Kungl. Maj:t av den 27 december 1930 förklarar sig icke önska ytterligare leveranser av virke enligt det med domänverket upprättade leveranskontraktet — framställt dels krav på ersättning för prisskillnad å 768,059 kronor, »utgörande den av staten genom domänverket under åren 1927—1930 gjorda insats i företaget som i följd av det gamla kontraktets hävande icke kan genom fortsatt leverans återvinnas» och dels ett skadeståndskrav å 1,197,000 kronor på grund av bolagets bristande fullgörande av kontraktet under den återstående kontraktstiden.

Vad nu anmärkts torde ojävaktigt giva vid handen, att Kalix träindustriaktiebolag till övervägande delen redan är och sannolikt än mera kommer att bli ett statens eget företag. Oaktat detta i stort sett byggts på tekniskt tillfredsställande principer, har det ej infriat de förhoppningar, som man, även med insikt om befintliga riskmoment, ansåg sig kunna hysa vid dess startande. Att grunden härtill till största delen va-

rit en svårartad konjunktursvängning utgör väl en förklaring men ändrar ej sakförhållandet: träförädlingen är, såsom lång tids erfarenhet besannat, en mycket riskfylld affär och blir så i särdeles hög grad för staten. Erfarenheterna från Finland äro i detta hänseende tillräckligt upplysande. För övrigt finnes ingen, som kan borga för att den hjälp, som nu på nytt skall beredas Kalixföretaget, visar sig tillräcklig.

Men om så är, huru kan det då försvaras, att staten med berätt mod kastar sig in i det äventyret att i nästan samma andedrag grunda ett annat företag på en från fastlandet avlägsen ö ett par mil norrut, där, enligt vad sakkunskapen enhälligt vitsordat, icke finnes någon möjlighet att driva en träförädling, som kan bliva inkomstbringande? Att riksdagen velat bispringa den nödlidande arbetarstammen på Seskarö är naturligt, men när staten så gör, bör den ock tillse, att den själv ej åsamkar sig obotlig skada. För oss står det klart, att det av riksdagen år 1930 fattade beslutet om återställandet av sågverksdriften på Seskarö är olyckligt därför, att den, även fullt moderniserad, aldrig kan bliva bärkraftig och därför att det anslagna beloppet icke på långt när var tillräckligt för att giva sågverksanläggningen en modern utrustning. Men även för dem, som främst söka bringa den nödställda befolkningen hjälp utan hänsyn till vad det kostar staten, torde dock vad som inträffat i Kalixaffären böra utgöra en maning till betänksamhet.

Ännu har driften vid Seskarö ej kommit i gång; mycket återstår att göra innan så skett. Bör man ej då, om riksdagen nu kommer att anse det ofrånkomligt att bispringa Kalixföretaget, taga ut steget fullt och se till, huruvida ej detta företag kan och bör utvidgas så, att det kan taga emot åtminstone en del av arbetarestammen på Seskarö? Att Kalixföretaget i sig själv skulle vinna därpå torde vara ofrånkomligt — redan administrationskostnadernas fördelning på en större produktion ger detta vid handen. Härtill kommer, att en sådan anordning säkerligen skulle bliva till nytta även för kommunen, under det att Seskarö-industrien, mänskligt att döma, ej kan alstra något välstånd för den omgivande bygden och den kommun, vari Seskarö är belägen.

Den utredning, som av Kungl. Maj:t föranstaltats beträffande den ifrågasatta nya aktieteckningen i Kalixföretaget, synes oss därför samtidigt böra omfatta även den tidigare såsom önskvärd ansedda frågan om utvidgning av verk och fabrik därstädes för beredande av möjlighet att dit överflytta arbetare från Seskarö.

Vi tillåta oss därför föreslå,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådan mera omfattande utredning rörande Kalixspörsmålet, som nyss blivit nämnt, samt att i alla händelser riksdagen ville besluta att med

vidare åtgärder för igångsättandet av beslutad sågverksdrift vid Sandvik å Seskarö skola anstå till dess att slutligen bestämts, huru driften vid Karlsborg i Neder-Kalix socken skall bli ordnad.

Stockholm den 20 januari 1931.

J. B. Johansson,
Fredrikslund.

Ernst Trygger.